

ЗДОБУВАЛИ СИБІР...

Ірина Федів

УДК 398.21:314.151.3–054.74(571.1/.5=161.2)

У публікації розповідається про репресії радянської влади відносно населення Гуцульщини після Другої світової війни. Уміщено спогади жительки с. Старий Косів Косівського району Івано-Франківської області О. Ю. Лепкалюк (18.09.1931) про депортацію її родини до Сибіру в 1950 році, умови перебування політв'язнів у засланні.

Ключові слова: усна історія, депортація гуцулів, Сибір.

The article is concerned with the Soviet rule's repressions of the Hutsulshchyna populace after World War II. There is a publication of the reminiscences of Ivano-Frankivsk Region Kosiv District Staryi Kosiv village dweller O. Lepkaliuk (b. 18 Sept. 1931) on her family's deportation to Siberia in 1950 and living conditions of political prisoners in exile.

Keywords: oral history, deportation of the Hutsuls, Siberia.

Ці польові матеріали записано від Олени Юріївни Гаджук (дівооче прізвище — Лепкалюк). У них містяться спогади про вивезення в Сибір її родини. Народилася Олена Юріївна 18 вересня 1931 року в с. Старий Косів Косівського району Івано-Франківської області. Закінчила 8 класів Косівської середньої школи, працювала сироваром на Косівському сирзаводі. Проживає в с. Старий Косів. Члени родини Лепкалюків, які влітку 1950 року були вивезені в селище Озерне Братського району Іркутської області:

Лепкалюк Юрій Федорович (1886—1983) — батько;

Лепкалюк Параска Юріївна (1890—1955) — мама;

Лепкалюк Василина Юріївна (1929—1984) — сестра;

Лепкалюк Олена Юріївна (1931 р. н.) — інформаторка;

Лепкалюк Василь Юрійович (1934—2007) — брат;

Лепкалюк Дмитро Юрійович (1940 р. н.) — брат.

Донька Олени Юріївни Зірка народилася в Сибіру 20 липня 1955 року.

Брат Михайло Юрійович Лепкалюк був засуджений на 25 років і перебував в ув'язненні в Мордовській АРСР.

«Я робила в маслозаводі, а там був якийсь майстер. А він дрижев перед директором, директор маслозаводу був з Кутів. І ви розумієте...

А на заводі треба було все чистої води, руки помити, пити. Водовоз привозив воду, водовоз привіз, нібито молоковоз, а директор сказав, що вези туди на Пеньківку, бо там будівля йде. А я підійшла та й кажу, там на прохідній, кажу: “А не приїхав водовоз?” — “Приїхав”. — “Та й де?” — “Директор післав у Кути”.

Я кажу: “Це не директор. Такому директору треба йти у колгосп хвосту бикам крутити. Як він за це підприємство не відповідає, що ми йдемо, беремо ушати в керницю, несемо воду в цех, а він собі свою вислав”.

А той мені каже, майстер каже: “О! Ти хочеш у Сибір?” “Ні, — кажу. — Я вже була у Сибіру. Ти підеш, ти йди в Сибір. Ти ще не був, іди та й провідаєш...”

І прийшли нас вивозити. В 4 годині прийшли вдосвіта, бо я ще спала з братом Василем у другій хаті. Ми чуємо, то шось стучит. Я кажу: “Василю!” — “Що?” — “Вставай, тикаймо”. Та й ми з вікна зібрали квіти, та й розщепили. Лиш відкрили, а то нас — фіть [зловили. — І. Ф.]... Стояв уже з зброєв, не було як утікти. Ми дивимось, а то вже вони залізли в стайню, виводє коні. Я кажу: “Ну всьо, Василь, ми їдемо в Сибір”. Через якийсь час прийшла мама та й каже: “Збирайте свою одєжу”.

Ще зайшов молодий такий воєнний та й каже: “Книжки свої та й зошити не беріть, бо ви там, — каже, — вчитися не будете. Ви йдете тайгу пилити. Беріть усьо на зиму, бо ви їдете в Сибір далеко”.

Мали такий куфер, там усьо зимове складено. Тато сів у машину до того, що прийшов вивозити, кацебіста-“пайдьошніка”, ми назвали їх “пайдьошніками”. Так ми їхали аж звідти з вулиці. Як виходиш з міста (з села), і тут перша-таки хата з дороги, дідо жив, велика забудова була. То хто приходив, то перше ішли до діда, а потому — до нас. Так шо й ковпаківці були, і бандерівці, і “пайдьошніки”, всекі у нас були. Виділи, шо де є їсти, там ішли. А то всіх з хати виженуть, ідуть на обלאву, та й нібито бандеровці, говорять ті по-українськи, а той во з такими очима в стайні став, а я кажу: “А шо ти тут стоїш?” І він: “Щас расстреляю все твої барани”.

У діда було багато бджоли, на той час як вивозили, вже не було багато. Податки треба було багато давати. Тато дешо записав, а дешо не записав, бо великі податки. Так шо як прийшла радянська влада, я кажу, вже сто років прожила, я виділа, як поляки тікали. Ми денські пастушили — поляки, двоє,

рупцаки і тікають. Прийшли ми додому, корови пасли — нас троє було, я прийшла та й кажу: “Тату, тату, ми виділи, — кажу, — польських мужчин”. — “Тихо, нічо вам не казали?” Кажу: “Ні”.

А ми сиділи на такім бережку і в “канчуки” грали. Єк то сі називають — “канчуки”, маленькі такі камінчики, і так вігравали. Но кілько їх там пішло, ми вже послідних п'ять виділи, з рупцаками, зброєними, і пішли. Но чи вони пішли на Віжницю, чи вони пішли на Бабин, Верховину, бо там дальше розходилося два потоки — один туда на Віжницю, а один ішов туда в Бабин, шо у Верховину, у Жеб'є, так. Кудавони пішли — ми не знаємо.

А це ми вдосвіта пішли, в 4 години, 50-го року. Брат Міша був у тюрмі. Нібито за пусто-дурно. Прийшли два свідки. Він не хотів ту дівку брати, бо застав її з тим «пайдьошніком»-комуністом, та й сказав, шо я з тобов не женюся. Той каже: “Женишся”. Той каже: “Ні”. “А будеш видіти, шо жениш-

Юрій і Параска Лепкалюки.

с. Старий Косів Косівського р-ну Івано-Франківської обл. 1942 р.

ся”. Той каже, що ні. Ну, прийшло, а той женитися не став. А вони двоє пішли свідчити, що брат помогав, зброю давав, гроші обезпечував, і так що весілле відправили. І мама віддавалася, і брат Місьо у 48-му році тоже женився. Але вже через тиждень сестра віддавалася. І засудили його на 25 років до Мордовської ССР [Мордовська АРСР. — І. Ф.]. Нас два з половиною років не кивали, нічого не казали, аж як прийшлося у 50-му році на Черганівці робили колгоспи, то цього чоловіка треба вже було десь — бо там були коні, воли, вози, стайня, стодола. А стайня була така, що на дві половини, — корови та й бики, а тут коні та вівці. То це вони забрали та й повезли на Черганівку, і так що, а брату моему найменшому було 9 років.

Там, де тепер школа-інтернат, там усіх нас звозили. Ми дивимося, а то приїхали з Соколівки і з Вербівця, з Старого Косова, найбільше з Старого Косова було, таких людей, чоловік та й жінка — ну де вони були — ніде, але так аби вивезти. Або дід-кагебіст, таку мав жінку, оженився із-за багатства, но та й там двох синів убили її, не знаю чого, а цей один якийсь трошки дурнуватий лишився, і цього чоловіка з сином жіночим вивезли в Сибір.

І так нас у тюрму завели, велика така, ми попід стіни понасідаєм. Це лиш ми, косівські. А бабка приїхала, не знаю, чи місяць, місяць та й вмерла, нашо було брати бабку туди. Це нас довго тримали, бо вони відправили вже один ешелон вивезених у Красноярськ, а ще цей ешелон, що збирали, вони тоже нам казали: “Ви їдете в Красноярськ”. А то вже в Красноярську не було де. І нас аж забрали в Іркутськ, Братський район, а там ще тюремники прокладали залізну дорогу, там ще й залізної дороги не було. Попри ту залізну дорогу були лишень вишки, дротом обпутані лагера. І вже нас привезли... Але вже тут з тюрми взяли нас у пересильний пункт, знаєте, дай Боже абисте не знали, на середині стоєт нари такі поверхові на низу і наверх, а сюда можна попри ці нари ходити. Кожен вже сарак де склався, там спит, у сінях виходили, де цебер, параша, де всі

ходили для себе і всьо. Но а на день випускали надвір. А то є маленькі діти та й були, який маленький хлопчик 2 роки, та й бігав, голодне, то шо, не було що їсти. Шо з дому привезут, та й то-то. А той дитина бігає, а то велика черга, з тими пагонами ходили, та й узев: “Ой! Ти такий маленький”. Та й його тисне так. Він узяв та й обіс-ся. А він каже: “Маленький бандіт і то, — каже, — вже на руських с...”.

Шо я пам’ятаю, то таке було.

Ну, і вже довго нас там тримали і потому, як уже мали вивозити... Голодне було дитині, голодне було, чим дитина та, не молока, нічо, щось нагодували сухарями та водов, та шо з дому могли. Шо з дому могли привезти, як ти мусив добиратися в Коломию самозвалами. Або самозвалами, або лісовозами. Сідає людина між лісом і між кабінов та кладе туди свою передачу, та й там сидить між лісом і між кабінов. Ну, ек могло, от тако й довозили. В Коломиї був тимчасовий пункт, в Коломиї вже нас так скомплексували, так списали, шоби навіть, ви не думайте, шо навіть нас як у поїзд, то було списано, хто з ким. Так шо в однім вагоні знакомих не було: то були з Голоховини, з Петрилова, з Тлумача. Знаєте який вагон? Там де худобу везли. Та й заградували вікна, та й туди нас, у підлозі проробили дирку, та й роби, шо хочеш. Нагорі п’єть чоловік, в долині два, нагорі п’єть чоловік, а в долині три. То це 15–12 уночі, та й повезли. Навіть якщо привезли нас уже туди в Братск, але не, ми ще пішли в Новосибірську, нас завезли під такі ліси великі, і там видко були — военні стояли, б великі були тоті будинки, і там ходилося в бір. Ну, ви знаєте, шо таке конденсат? Ото шо варити та пускає пару по батареях, і та вода тече, ну яка та вода, та вода вже не мала ніяких бактерій, шо ніхто не слабував. А інакше воду — ні, бо то холера би була. То вже раз чи два на добу з кожного вагона двоє ведер і чоловік, двоє ведер і чоловік. Так як ешелон стоїть, та й чісом з того вагону та з цього вогону, та й розпитують: “Єк ви жиєте?” — “Тіше! Тіше! Не можна.” То ще й били. Не можна говорити.

То вже сказали, що ви будете їхати ешелоном в Сибір, перекажіть своїм, аби вам привезли, що ви маєте їсти, бо зараз як ви приїдете, то саме менше — 12—14 днів ви будете їхати. А як туди приїдете, вам зразу ніхто їсти не дасть. Ви повинні взяти з собою їди і сухарів, теплий одяг. Ну, і сестра, небожко, вона одна лишила сі. Набирає тоді бесаги, їде в Коломию і везе нам. Везе нам їду, бо нас четверо: тато, мама, братові 9 років, вічно ходив і просив: “Йой, мам, дай їсти, дай їсти”. Мама каже: “Що я тобі дам їсти?” Їсти дуже хотів. А не було шо.

Та й вони так скоплексували, та й вони у це, у Новосибірську, всіх випустили, сказали їду не брати, а взяти всю одягу, постіль, одягу, шо є, ну, та ми шо, у ліжнику спалося. Каже мій тато, бо мій тато був на війні 5 років в австрійській, та й каже: “Певно, вже нас так, як жидів, ведуть розстрілювати, бо там такі бараки воєнні, димлеси такі котела, та й, — каже, — певно, так, бо їду, — каже, — не лишили їм, а цього барахла”. Шо вже зробле та то.

Та вже вийдемо всі мовчки, тато наперед, мама за татом, сестра і то, і ведуть нас у такі бараки, там, де такі великі столи, за тими столами самі воєнні, але лікарі. Заставили, там були такі будки, під тими будками сказати ту одягу лишети, таку шо відкриваєш, а воєнні лиш туди закидали наш ліжник, верета, подущини. І голі, попри тих офіцерів, вони сиде за столом, ну, та ще інакше як мені то шо було, я ще не таке, в мене сестра вже мала 20 років, вона була висока, біла, коси, а той ще з-за стола по задниці й каже, шо понравилась. Ну, каже, не туди тобі. І так усі голі попри них, хотіли вони дивитися, чи висипки нема якої. Та й тогди сказали: “Там, де ви одягу свою лишили, то там у ті будки заходіть”. Та й дали того мила, такого, на такім папери, того мила фляцнули, та й пішли помилися. Правда, вийшли відти, то вже воєнні всю ту одягу з парника повитягали, на купах. І ви знаєте, кілько нас не було, то ж ешелон, то ніхто нічиєї не взяв тряпки. Тряпки ніхто нічиєї не взяв. То що було своє, правда, як ліжники або ще така

одягу, шо старша, то в тих парниках трохи порозсипалася.

Та й взели нас з Новосибірська, Красноярськ проїхали, і Іркутськ. Ой, вже нас будуть скоро вісажувати. Ой, кажуть, ще не скоро. А ми ще від Іркутська догори ще півтора доби каталися туди. А там уже проклали залізну дорогу, ми доїхали туди, і ви знаєте, у них навіть було написано, так шо ті, що більше підозрілі, бандеровці — в одну сторону, а ті — в другу сторону. То Гипичі (татова родина) пішли в одну сторону. Жінка з 3 дітьми і вагітна, в Коломиї родила хлопчика (брата двоюрідного Богдана Ходана), і привезли її з того самозвала, люди кажуть: “Ну куда цю жінку, то вже отакево!” А ця жінка скаче відти, чоловік підхопив, та й троє діточок (Василь, Оріся і Мирось) троє діточок і четверте уже — і ви знаєте, вона родила там-таки в тюрмі. Там у тюрмі була така маленька хатина, моя мама роди приймала.

А як запхали їх у вагон, ну, не знаю ек, бо питали люди, а мені вже було не до того, питали: “Єк вона там жиє?”. “Ну, — каже, — нема де висушити пеленки, випрати, нічьо в світі, то, — каже, — ек обісцееся, то вона бере ті пеленки, кладе йому на плечі, а ек є білше, то він її. Та й так люди їхали. А вже тої води крішку, де була ця дитина, то давали три відра, білше води, аби було чим хоть змити.

Та й тіх, шо не такі дуже, так як оті, шо з 7 дітьми, або баба з дідом, то ці лишилися в районі.

А нас поставили ще на машину і ще два кілометри завезли до річки <...> Ангара. І там підвезли до баржі, а баржа така величезна, як оця хата, лишень кругла. Та й каже: “Кладіть сюди свої пожитки”. А то люди всі кинулися та й кладуть нам на місце. Тато каже: “Люди, шо ви робите! То зараз баржа схилится, ми усі підемо на дно! Кладіть навкруги, навкруги!” Катер такий маленький, каже: “Тох-тох-тох-тох”. І той катер підсоединили, і повезли нас ще на север. Повезли ще 20 кілометрів по ріці догори.

А там то вже було 1 вересня, вже падав сніг. Рахуйте, 22 червня нас узели з дому, а

1 вересня привезли в Сибір. Уже падав сніг. І знаєте, хто був, — грузини, узбеки, каракавпаки. Були грузини два, один такий здоровий Ахметов, здоровий такий, у шапках, тубетейках та й той халат. Був тут якийсь такий молодий та й каже: “Ахмет, за што тебя взяли?” “Я план не виповніл колхозний. Я збежу. Ми збежим”, — каже.

І то ми всі тудя. Хто годен, то бігом. Но і шо. Я не така дужа, і брат малий, і була та одежа, і то. Яюсь добігли до того бараку, а там уже на тому посьолку ще два кілометри догори. Це ще від ріки два кілометри. Ми прийшли, то були ті тюремники, шо їх засудили, і ше мають ссилку, знаєте. То вони там собі зробили, у березі викопали ями, обклали дошками та й поставили пічки, ну, пічка така з трубов, чугунна. Бо ми ше такого не виділи, та й кажемо, я кажу: “Тату, шо то?” Тато каже: “Сиди тихо. То дикунки”.

Та вже для нас зробили такий барак, великий барак, на середині — велика пічка, одні пішли з одного боку, другі — з другого боку. Вірте, шо там кілько місця було, шо стіл такий, як у вагоні. А де спати? На підлозі. А підлога така, шо ходла отако, настелили лиш дошки. Але вже до вечора. Там була ще пилорама, люди побігли тудя, взяли такі великі стовби, на тих стовпах поставили поперечки, тудя накрили дошки, а ті узбеки забрались тудя догори. І там згори: “Мама, што ти кушаєш? Я убежим и тебе вишлю урюк”.

А потому як уже півзими, то навезли коней диких, а коні дикі ще мали лошет. Лошета ті здохли.

А вже навесні сказали, лиш сонце блисне, але яка весна, березень, вже зачело трохи прояснятися, сказали: “Ідіть, будуйтеся”. Спилили дерево, вже який розмір там балок, дерево на дерево, дерево на дерево, а перестелювали мохом, і так будували каждый. Моя мама там вмерла. Не було де ні поїсти, могла пережити, бо мати таку господарку і всьо лишити, і всьо придбати, і всьо лишити, і їхати. Ми заможно жили. Ті, шо мали дітей мало, ті так не жили. А ми заможно жили. В нас були

Родина Лепкалюків.
Селище Озерне Іркутської обл. 1952 р.

коні, вівці, корови, може, знаєте, шо таке січка — шо січуть січку коровам. І навіть тато зробив такий млин у пивниці, шо так крутив, тудя сипали кукурудзи, і люди втихаря приходили і мололи. Бо не можна було, забирали. Хати не були аж такі великі. А стайні, стодала і пивниця дуже великі були. Бо це тепер хати, а тоді — аби худобу було де тримати. А хати нашо, не треба було.

Та було так, шо, ви не думайте, сидять два бандерівці у хаті, але не в тій хаті, шо тато з мамою, вона аж там, а потому сіни, а потому ше одна хата, а тут уже молодьож. Тут уже старший у хаті, дві дівчини, зачіпаються, вищут, а я тоді лежала — в гіпсі нога, знимали і знов накладали, туберкульоз кости був. Ну, ті вже тово, бандерівці, взяли їсти та лиш так поза хату ту пішли, а ці регочуться, дівчата, ше два хлопці, ше брат зробив цимбали, сам собі зробив ті цимбали. Ми дивимось, заходять два офіцери. Брат як сидів — позеленів. А той офіцер підходить: “Шо, испугался? Не бойся,

всьо харашо”. Ці сиділи під хатов та й чекали, поки ті вийдуть. Отак було. Так було, що рускі ішли в ліс пилити дров з погранзастави, в Кутах була погранзастанова, і йшло 6 чоловік, і лейтенант, і повар, і дежурний, і дідо. Велика хата була, вони там жили в діда і йшли в ліс пилити дрова, і виділи, що там бандерівці, бандерівці їх виділи, а ті — їх, і нічо одному не сказали, нічо. То брешуть, що вбивали. Задурно не вбивали. На царині вбивали, бо на царині прийшли, хлопці робили толоку, там гуляли, танцювали, а прийшли рускі та й когось застрілили чи шо, а ті сказали: “Ми виділи, хто втікав, а хто лишивси”. Та й взели відрубали тим голови, так на коли повішели та й написали, шо кров за кров.

Знаєте, шо я з 31-го року, але пам’ятаю то всьо добре. У нас дуже велика була пасіка, дуже велика, і тоді той Тарновський, то відти приходили пани такі череваті, той лікар не дозволяв їм їсти. А вони ішли в ліс, проходилися. А відти як ішли в ліс, то перше провозатий, то був ше провозатий, казав мамі: “Ви приготуйте їм їсти”. Мама приготувала тарілки, нарізала кукурудзяного хліба, посідали поза столи, по кусочку хліба кукурудзяного і меду, і з’їли, і хто кілька міг, на ту тарілку кинув гроші. Вони пішли, мама каже: “Єленко, іди збери ті гроші”. Тарілки від меду липкі. Я в відерко зібрала, перемила. Та й кажу: “Кілько я маю”. “О, — мама каже, — будеш мати на вібіянку”. То були такі вибіянки, такі файні, усеки — і пєсики, і квіти.

А вже як приходили за медом, а братові Місьо уже було, це було у 37-му році, 38-й рік, а Місьо з 23-го, то кілька йому вже було років, приходили купували меду, тато їм там наливав. У нас була така хата спеціальна, комора, шо там мід на полицях стояв. Тато налиє меду, скаже, по чому мід...

Тато потому в такій каюті жив, шо лиш... Мати таке господарство... Спочатку мав там бджоли, а потім жив там, коридорчик, пивниця... Отак жив. Скільки мати, а в такому потім жити. Всьо знищили, зруб був, всьо знищили, підчисто.

Тета Васюта побудувала на тому місці, тета Васюта поставила маленьку хатинку, дві кімнатки, коридор, верандочка. Біда була.

Як ми жили в тим бараку, то вже прийшли... На другий день... Всіх нас переписали і сказали, шо ви не маєте права відси іти нікуда. Хіба по справці. Якщо маєте справку, то можете йти. Але куда підеш через ріку. Там така ріка, шо лиш пароход іде і каже: “Чох-чих-чих”. Це була лодка, але страшно було на лодці, їдеш на лодці, а пароход іде. <...> Перші часи дуже тяжкі були.

Але як здох Сталін, легше стало, в 53 році, добре пам’ятаю, 3 березня. То ще були привезли потім єговістів до нас. То ще 3 березня їхали машини по леді, березень, квітень, аж в маю вода розтавала.

Сказали всім поставати, дехто повставав, а баптисти як сиділи, так сиділи. Їм кажуть: “Встаньте!” Той старший каже: “Чого вставати. Шо ти Бог чи шо?”

“Встаньте!” — “Дальше мене повезете? Та везіть уже, дальше не повезете”. І не встав. Ні один не встав. А ще якийсь був з Березова, з Бані Березова, такий здоровий Дутчак, його вивезли з жінков і двома дівчатами.

То вже потому зробили такий великий, нібито культурну роботу проводити...

То кожен дістав, каждая сім’я, по дві сім’ї в одну хату, побудували хати та й так уже напичкали: тут одна сім’я, там — друга. То не мала ек де помитися, ні скупатися, ні нічьо. Так шо йшов їсти, то коридором ідеш, тут хатина, тут хатина. Отакими коридорами.

Але то забула, шо вже там виступали, плани і то... То були й китайці, але до китайців ліпше відносились, давали рукавиці їм, обув і всьо... Прийшлося, а треба план виконувати, замполіт вийшов, розказує, каже: “Хто хоче виступати?” А Дутчак каже: “Я!” Іде Дутчак виступати. Дутчак іде, ну, бандерівець цілий, та каже: “Чому тут є різниця? Китайцям дають і портянки, і одіж, валянки, а нам нічого не дають? То тим даєте, а нам шо”. Замполіт: “Дутчак, не ругайтесь. Всі як гахнули”.

Потому вже як Сталін вмер, вже зачели будувати Братську ГЕС, вже зачели поступати тусшонки і різне вбраннє. Вже потому 53-й, 54-й...

Ну і в 53-му зачели звільнювати політичних.

Мама вмерла в 55-му році. Якраз мама вмерла, маму поховали, і прийшло з тюрми, що брата звільнили. Брат не поїхав до нас. Багато було хлопців, що поїхали до тата, до мами. Три хлопці були, що їх родини були там, то вони не поїхали додому, а поїхали туду, до родичів. А наш — ні. Наш поїхав сюду, сюду, бо тут у него була жінка. Але не думайте собі, як його засудили, сказав що 25 років, вона зразу відписалася. І її тато сказав: “Ой, моя Маруся ше за парубка не такого піде”. А то пройшли роки <...> 48-й, а 53-й... А він не йшов до неї, а пішов до сестри, бо де дінеться, до сестри. Сестра за все відповідала. Пішов до сестри. А ця жінка знала, що Місьо прийшов, і доти си не вступила, поки його не взела. Взела його, і він пішов до неї жити. Прийшов тоді від него лист, що він жиє з Маріков. А я написала лист йому: “Ти такий

розумний! Мама вмерла, від тебе не було ні одного листа...”.

Ми не могли багато зароб'єти. Бо сестра та й я цілий день пилов, що могли заробити. Треба було 40 нормів мати на місяць, аби шось дістати. А хлопці пішли в ліс, на вальці ліса махом тих 40 нормів зроблять, а ще були такі хитрі, що, знаєте як валиш ліс, то там є козирки, а та, що приймала, на тім козирку клала відмітку. А вони вдосвіта прийдуть та й ті відмітки повідрізують, та зо 5 сосен ще раз їй показують. Потому я вже ліс не пиляла.

В 54-му році я вже скінчила там курси, бо там навіть приїхали інженера з Ленінградського інституту та й організували таку школу, бо треба було приймати комусь ліс. А потім і відправляти. Ліс сплавом по ріці ішов аж до Братска, а там через ріку були троси, яким витягали ліс на берег. На березі були трактори, що відвозили 20 км і грузили на станції на поїзда. Ліс везли в Казастан, телеграфні стовби, все то везли, бо то була біднота... Здобували Сибір...».